

Posudek vedoucího práce na bakalářskou práci Denisy Průšové Neverbální projevy dominance v partnerské interakci

Práce je poměrně rozsáhlá, zvláště v experimentální části. Jejím velkým kladem je inovativnost, dále schopnost autorky velmi kriticky posuzovat předchozí výzkum, neustálá tendence problematizovat zaběhlé postupy a zpochybňovat fakta. Na druhou stranu vede tato tendence u autorky někdy až k tvrdohlavosti a nedostatku systematičnosti a preciznosti. Předkládaná práce má tudíž na bakalářskou úroveň obrovský potenciál, ale není dotažená tak, aby její výsledky byly bez rozsáhlého přepracování použitelné jako podklady pro další výzkum nebo publikovatelné.

Co se týče formálních nedostatků, práce má nejednotné, nepřesné a nedotažené citování. Uvedené grafy a modely postrádají legendu. Dále se objevuje nepřesné používání termínů a velmi „originální“ a nejasná stylistika. Nakonec si ale autorka dala značnou práci a své myšlenky se značnou trpělivostí opakovaně vysvětlovala, takže minimálně text většiny teoretické části je srozumitelný poměrně dobře. Díky tomu se autorce také podařilo vytvořit velmi důležitý dojem propojenosti jednotlivých oddílů teoretické části mezi sebou a teoretické části s experimentální.

Závažnější znaky nedotaženosti, nesrozumitelnost a nesystematičnost je vidět v první části kapitoly týkající se prosociality a asociality. Problematika prosociálního a asociálního chování je jen lehce naznačena, ale nedává ucelený obraz o stavu poznání na toto téma. Nicméně v závěrečném shrnutí této kapitoly autorka opět velmi dobře vysvětluje a argumentuje aplikaci výsledků na vlastní model.

Autorka dále prokázala schopnost vyhledat si řadu studií velmi přínosných pro vlastní práci a nastudovat si je. Je ale škoda, že ve svém literárním přehledu nerozebírá uvedené studie (např. studie k neverbálním projevům dominance) více do hloubky, například včetně popisu metodiky. Použitá metodika by totiž mohla pomoci určit typ dominance, který byl určitou studií pravděpodobně měřen. Pak by se daly výsledky jednotlivých studií přímo srovnat s našimi výsledky. Někdy autorka nevyužívá dostatečně ani teoretický potenciál jednotlivých studií, jakoby projevila silnou intuici vyhledat a zmínit podstatné věci pro náš model, ale sama si tuto důležitost naplno neuvědomuje a následkem toho nedotahuje argumentaci do přesvědčivé podoby (viz 4. nebo 6. poznámka v příloze).

Empirická část se opět potýká s řadou zmatků. Například v metodice zůstala zřejmě jako výsledek změny cílů práce v průběhu jejího vzniku zcela neodpovídající charakteristika použité výzkumné strategie a metody. Velmi nešťastné je, že z přílohy „vypadl“ dotazník, který autorka zadávala hodnotitelům. Doporučila bych (např. během obhajoby) tento dotazník doplnit. Fotografické přílohy pak nejsou nijak označeny, takže není možné poznat, co zobrazují. V metodice se dále nepodařilo prezentovat dostatečně jasnou instrukci ke kategorizaci výroků a výstižně charakterizovat roli supervizora. Zcela vynechán je pak postup fáze expertního shrnutí a rozvedení (upravení, dotvoření, formálního sjednocení) kategorií.

Nesystematicky jsou také prezentovány výsledky. Bylo by bývalo lepší například kategorie uvádět vždy od nejpočetnější (a jasně uvést případné opakování konkrétních výrazů, případně vyznačit v příloze). Konkrétní kvalitativní práce na shrnujících charakteristikách kategorií je jistě vždy nutně trochu subjektivní a tudíž diskutabilní, ale přesto se mi zdá, že by zde autorka větší systematičností a pečlivostí dosáhla lepší objektivity (viz poznámky ke str. 25 - 50).

Výsledný etogramu pokládám za velmi předběžný návrh směru, jakým by se pozdější zodpovědná tvorba etogramu měla ubírat. Mimo jiné je třeba detailně nastudovat v literatuře morfologickou charakteristiku výrazů. Dále by bylo třeba jednoznačně stanovit postup odvozování kategorií v etogramu z kategorií kvalitativních výsledků. Například z počtů výroků v jednotlivých kategoriích odvodit přepočtem míru aktivity, nebo stanovit nějakou hranici velikosti kategorie nutnou pro vstup do etogramu. Chybí také popis postupu, jakým by se měl etogram v praxi používat. Konkrétně pak např. aspekt četnosti projevů je vyjádřen pouze (nevysvětleným) barevným odlišením polí v grafech, ale není uvedeno, jak by bylo možné graf prakticky využít.

Stejně jako v případě etogramu, bylo by vhodnější v případě shrnutí neverbálního chování typického pro jednotlivé dominanty vyloučit z popisu veškeré hodnotící prvky a soustředit se na

vnější popis projevů. Shrnutí by mělo být přímo a jednoznačně odvozené z etogramu.

Velmi kvalitní je diskuze, která svědčí o tom, že autorka do hloubky rozumí dané problematice a uvědomuje si přínos i úskalí našeho projektu.

Celkově práce představuje velmi nadějný vědecký počín, který je inovativní a aspiruje na to, aby vyřešil řadu předchozích neshod v empirických studiích. Některé části jsou velmi zdařilé, čtivé a zajímavé, psané s nadhledem. Jde také o práci velmi rozsáhlou a provedenou za intenzivního osobního nasazení autorky. Jeho předkládané formální zpracování ale bohužel snižuje jeho kvalitu, takže do praktické aplikace nebo možnosti publikování výsledků je ještě třeba udělat další spoustu práce. Z toho důvodu musím bohužel navrhnout hodnocení velmi dobře.

Jitka Lindová

PŘÍLOHA – konkrétní výtky

Uvádím zde řadu konkrétních výtek z pozice osobně zainteresovaného člena týmu. Nechávám ale na autorce, na které konkrétní výtky bude reagovat.

str. 11 – autorka tvrdí, že bude popisovat modality neverbálních projevů, ale udává názvy oborů tyto modality studujících

str. 12 – studie Hesse, Adamse a Klecka (2005) a Carneye et al. (2005) dospěla k opačnému závěru, než studie Dunbarové a Burgoonové (2005), na které autorka staví svou teorii. A sice, že vyšší míra moci (vzhledem k partnerovi) způsobuje větší aktivitu, která by se dala přirovnat k aktivnímu dominování (např. vyjadřování hněvu, opovržení, znechucení, štěstí), nižší míru moci pak charakterizují projevy smutku a strachu. Vzhledem k tématu a metodice práce považuji za nevhodné tyto výsledky opomenout a nevypořádat se s nimi. Proto by mě zajímalo, zda by se dalo říci, že se jejich výsledky v naší studii potvrdily nebo naopak (nebo částečně a jak)? Jak by bylo možné tyto výsledky interpretovat ve světle našich výsledků a naší typologie?

Str. 12 nabízí ještě další zajímavé předchozí výsledky, např. o frekvenci přímého očního kontaktu u dominantů. Jak se tyto výsledky (ne)shodují s výsledky naší práce?

Str. 13 – typologie Frieze a McHughy (1992) o strategiích přesvědčování by si zasloužila větší prostor a přímý rozbor ve vztahu k naší typologii dominance. Mohla by totiž náš model do značné míry podpořit.

Str. 17 – slabý prosociální typ – zvažila bych, jestli není nedostatečně vysvětleno, jakým způsobem se takový typ člověka může prosadit. Doplnila bych, že se prosazuje nepřesvědčivě, (pak bych vynechala avšak), příjemně, vlídně a nekonfliktně, *ale přesto důsledně a vytrvale. Opírá se přitom o zdůraznění vlastní pomoci...* Takto bude popis také lépe korespondovat s popisem slabého asociálního typu.

Str. 21 – práce Aguinise et al. (1998), která používá srovnatelnou metodiku s naší studií, a to dokonce na velmi příbuzném tématu, by si zasloužila jistě podrobnější rozbor. Co bylo v tomto

výzkumu zjišťováno konkrétně pomocí vinět a jak byly tyto viněty tvořeny?

Str. 25 – kategorie mimovolní mimika je podle mého názoru špatně shrnuta. Správně zdůrazňuje zaměření na problém, ale nevidím zde nic odpovídající pasivitě.

Str. 27 – zůstal zde pracovní odstavec. Dále chybí název 1. kategorie pohybů těla. Hlavní výtka se ale týká shrnutí modality pohybů. Podle jednoduchých počtů („má své tělo pod kontrolou“ - 12 výroků, „klidné“ - 12 výroků, „přirozené“ - 6 výroků a „flegmatické“ - 6 výroků oproti pouhým 13 výrokům v kategorii „neposedný, je pohyblivý“) není pravda, že tento typ dominanta je pohybově aktivní. Naopak jasně převažují charakteristiky klidných a úsporných pohybů.

Str. 34 – autorka zde zasáhla do kategorizace spojením dvou kategorií v jednu, což považuji za oprávněné. Doporučovala bych ale zvolit název, který lépe vystihuje podstatu popisovaných projevů než příliš obecný název „nepříjemná mimika“, např. „ublížení“ „vzbuzuje lítost“ atd. Bylo by to vhodné zvláště proto, že to pak dokáže odlišit jednotlivé typy dominantů, což by pouhé poukázání na negativitu neumožnilo. Dále je tato kategorie, která je výrazně nejpočetnější, poměrně evidentně charakterizovaná značnou výrazností, proto nerozumím závěru na str. 35, že „výraznost je na obou stranách víceméně vyrovnaná“. Dále by mě zajímalo, jak si autorka představuje souvislost výraznosti s mírou moci a čím to může zdůvodnit.

Str. 35 – snad by bylo možné považovat „dětská gesta“ - výrok z kategorie častých a výrazných gest, naopak za velmi trefnou a jádrovou charakteristiku, přirovnávající chování tohoto jedince k dětské vzdorovitosti a pocitům křivdy. Shrnutí gestiky působí opět dost nepřesně.

Str. 42 – shrnutí očního kontaktu považuji za zavádějící, protože opomíjí 23člennou kategorii přímých, ale přitom neagresivních pohledů.

Str. 50 – nabízím alternativní vysvětlení kategorie roztěkaného projevu: dominantem tohoto typu se mohou stát jedinci napříč celou škálou inteligence, vyjadřovacích schopností a dalších vlastností, takže je zcela logické, že někteří budou mít velmi vybroušený projev a jiní naopak velmi nedokonalý projev. Nevidím zde ale žádnou spojitost s agresivitou.

Str. 52 a shrnutí na str. 53– není mi jasná spojitost „zarytosti“ odporu s mírou moci.

Str. 63 – oční kontakt - Zvážila bych také pro tuto modalitu, a možná i pro další, zavést kategorii neutrálního očního kontaktu. Celkově by totiž měly kategorie pokrývat všechny pohledy, aby bylo možné vždy každý pohled do jedné z kategorií zařadit, tj. měly by *vyčerpávat* všechny možnosti. Zároveň by mělo být dbáno na exkluzivitu (vzájemné vylučování se) jednotlivých projevů při konstrukci definic. Postrádám zde také „pevný“ („stálý“, „silný“) pohled, jako typ pohledu, kde chybí dynamický náboj (typický pro energický pohled), ale také příjemnost i nepříjemnost (agresivita). Přitom podle kvalitativního popisu tento typ nejlépe charakterizuje silného asociálního dominanta. Kategorie nepříjemného pohledu je nevhodnou sběrnou kategorií pro velmi kvalitativně odlišné projevy, kde se i jejich fyzický popis bude zásadně lišit. Například velmi odlišně vypadá civění a mhouření očí. Poměrně dobře definovatelný a dobře rozlišující mezi typy dominantů by mohl být také agresivní pohled a dále pohled „skrz“ (ignorující, vzdorovitý), typický pro slabý asociální typ.

Str. 64 – úsměv – Příjemnost nebo nepříjemnost pohledu by se dala pravděpodobně poměrně jednoznačně odlišit na základě zapojení očí. Další užitečnou pomůckou pro odlišení typů úsměvu, kterou autorka nevyužívá, je dynamický aspekt úsměvu. Tyto rozdíly jsou popisovány detailně v řadě studií, hlavně z dílny Ekmana a Friesena. Podle jejich typologií by bylo jistě možné jednoznačně definovat také falešný úsměv (zde je popis dost nepřesný) a tak ho odlišit od

nepříjemného úsměvu. Co se týče grafu, nesouhlasím s přiřazením nejistého úsměvu slabému asociálnímu typu, protože se opírá o kategorii čítající pouhé 4 výroky.

Str. 65 – další mimické projevy – slabý prosociální typ má i pouhým okem viditelně nadhodnocené množství pasivních výrazů.

Str. 66 – ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že jsou zde gesta odlišená podle dvou nesouvisejících parametrů – frekvence a hedonicity, domnívám se, že je možné podobné kategorie definovat jako vzájemně se vylučující. Doporučila bych ale lépe charakterizovat příjemná gesta, nikoli na základě dotyků, které do nich principiálně nepatří. A dále rozdělit nepříjemná gesta na logické celky, tak, aby nebyla směřována bariéra (obrana) s hrozením (útok), čímž se dosáhne lepšího odlišení jednotlivých typů dominantů.

Str. 68 – pohyby - „neposedné“ není příliš vhodný výraz a ani jejich charakteristika není úplně přesná. Doporučila bych rozdělit různé pohyby na kategorii charakterizovanou energičností (dynamikou, švihem) a kategorii charakterizovanou silou a expanzí. Údaj o četnosti pohybů bych doporučovala vůbec do kategorií nezahrnovat, stejně jako je vyloučen v případě ostatních modalit.

Str. 69 – práce s prostorem – Tato modalita je podle mého názoru nejhůře zpracovaná. Doporučovala bych kategorie zcela předělat, aby se dalo mezi nimi odlišovat na základě definic a zároveň odlišovaly jednotlivé typy dominantů. Např. a) trvale blízký („vlezlý“) - typický pro slabého prosociála a částečně slabého asociála, b) trvale odtažitý, vymezený – typický pro oba dva asociály, méně typický pro prosociály, c) razantně pozitivně zasahující - vyskytující se občas u obou prosociálů, d) razantně negativně zasahující – vyskytující se typicky u silného asociála a e) přiměřený – typický pro silného prosociála, ale vyskytující se i u obou slabých typů.

Str. 70 – v kategorii doteků bych zcela vyloučila jako bezvýznamnou a s ostatními neslučitelnou kategorii dozyků sebe sama. Zde vidím větší problém v překrývání jednotlivých projevů, protože výraznost a příjemnost je možné libovolně kombinovat. Mělo by tudíž být pro potřeby používání etogramu určeno, čemu bude dáována přednost při zařazování do kategorií.

Str. 71 – hlasový projev – opět je třeba rozdělit nepříjemný projev na výstižnější kategorie, např. hrubý a kňourání.

Str. 72 – verbální projev – je třeba velmi hledět na to, aby se kategorie vzájemně vylučovaly.

Str. 77 – 2. odstavec nevyplývá z výsledků, ale je produktem úsudků autorů předloženého modelu.